

bili na suprotnim stranama grada. Od plemićkih porodica najznačajnije su bile: Urso, Vodovara, Buffalis, Lučić, Cega, Vitturi, Cippico, Casotti, Andreis i dr, i autorica naročito iscrpno donosi pregled genealogija ovih porodica. Što se tiče pučana, njih je znatno teže identifikovati jer se u dokumentima spominju tek osobnim imenom. I tu treba razlikovati običan puk od bogatijih građana. Od aktivnosti pučana, autorica je posebnu pažnju posvetila na rad bratovština, naročito bratovštine Svetog Duha, jedine koja će opstati nakon zabrane njihovog rada 1365. godine. Od značajnijih pučana pripadnika ove bratovštine treba istaći Blaža Jurjeva Trogirana, protomajstora Marina Radojeva i majstora tinktora Marina Stjepanova. Unutar grada, pučani su obavljali tek neke poslove: krojači, obučari, zidari, brijači, krčmari, krznari, ali ih je većina živjela i radila u Prigradju. Podataka o grupisanju pojedinih zanatlija iste struke u zajednička naselja, nema sve do 15. stoljeća tj. do formiranja Novog grada.

U bitisanju *crkvenog prostora*, iz rada autorice Benyovsky Latin, mogu se razaznati dva kontinuirana i vrlo interesantna procesa. Jedan je već spomenuto povlačenje crkvenog prostora pred komunalnim, uporedo sa opadanjem crkvenog autoriteta pred autoritetom komune. Drugi proces je još zanimljiviji, a to je stalna borba za prostorom dvaju najznačajnijih prosjačkih redova – dominikanaca i franjevac. Upravo na primjeru Trogira i njegovog hroničnog nedostatka prostora i nekretnina, moguće je uvidjeti svu žestinu te borbe i "oružje" kojim se ona vodila. Status određenog reda ponajviše je zavisio od naklonjenosti trenutnog pape, ali i trogirskog kneza. U svoj toj borbi, ipak su lošije prošli franjevci, koji su morali čak van gradskih zidina praviti svoje zgrade, no i one su bile često

rušene usljed burnih političkih dešavanja.

Ovom monografijom *Srednjovjekovni Trogir: prostor i društvo*, dobijamo jedan novi i osvježavajući pristup proučavanju urbanog srednjovjekovlja. Uzlet gradskog života, povezan kako sa urbanim tako i sa društvenim faktorima, svakako je jedna od najznačajnijih ostavština razvijenog srednjeg vijeka. Taj proces je, zbog obilja arhivskog materijala, svakako dosta lakše pratiti na primjeru dalmatinskih gradova, a nove metode obrade tih podataka, koje autorica donosi ovim radom doprinijet će još lakšoj i preglednijoj analizi istih. Trogir, grad sa sudbinom tako tipičnom i za ostale dalmatinske gradove, često prelazi iz ruku jednog vrhovnog vladara u ruke drugog, no ti globalni procesi ipak ne usporavaju razvoj gradske komune, urbano izrastanje grada i formiranje njegove socijalne strukture. Upravo su ti procesi, usko vezani za svakodnevni život i mnogo više zavisni od lokalnih faktora nego od globalne politike, u ovoj monografiji izvrsno obrađeni i prikazani u jasnom svjetlu.

DŽENAN DAUTOVIĆ

Десанка Ковачевић-Којић, Градски живот у Србију и Босни (XIV-XV вијек), Историјски институт, Studia Historica Collecta, Београд, 2007, 494 стр.

Knjiga *Градски живот у Србији и Босни (XIV-XV вијек)* je druga po redu knjiga iz edicije *Studia Historica Collecta*, jedne od zapaženijih serija koje izdaje Institut za istoriju u Beogradu. To je serija knjiga u kojima su sabrani radovi zaslužnih historičara, koji su svojim radom značajno obogatili historijsku nauku. Na sličan način objavljene su

knjige Jovanke Kalić, Sime Ćirkovića, Dragoljuba Živojinovića, Ljubomira Maksimovića kao i drugih autora.

Desanka Kovačević-Kojić je svoj radni vijek provela na Odsjeku za historiju Filozofskog fakulteta u Sarajevu. Član je ANUBiH i SANU i iza sebe ima vrlo uspješnu i dugu karijeru tokom koje se najviše posvetila izučavanju privredne historije srednjovjekovne Bosne i Srbije, pretežno kroz prizmu izvora iz Dubrovačkog arhiva. Rezultat ovoga jesu četiri knjige i veliki broj naučnih radova. U okviru izučavanja privrede mnogo se posvetila proučavanju historije gradskih naselja u srednjovjekovnoj Bosni, čiji je rezultat djelo *Gradska naselja srednjovjekovne bosanske države*, objavljeno u Sarajevu 1978. godine.

Knjiga *Gradski život u Srbiji i Bosni (XIV-XV vijek)* sadrži sabrane studije u kojima se autorica bavi pitanjima vezanim za gradove Srbije i Bosne u srednjem vijeku. Gradovi koji su predmeti ovih studija su većinom uvjetovani razvojem rudarstva na ovim prostorima, ili povezanošću sa važnim putevima. Razmotrena su pitanja postanka i razvoja pojedinih gradova, te njihov značaj za privredu. Sadrži trideset i pet studija koje su nastale u velikom vremenskom razmaku, a objavljivane su u različitim publikacijama kao što su: *Istorijski glasnik*, *Godišnjak Društva istoričara Bosne i Hercegovine*, *Istorijski časopis* i mnogim drugim.

Studije u okviru knjige svrstane su u četiri poglavlja. Prvo poglavlje, *Gradska naselja*, sadrži monografski pristup pojedinim gradovima Srbije i Bosne. Tu su obrađeni Janjevo, Zvornik, srednjovjekovni trg na mjestu današnjeg Sarajeva, Priština, Drijeva, Fojnica, Pljevlja i Borač. U ovom poglavlju se nalaze i studije *Naselja u zemlji Kosača* i *Srednjovjekovni gra-*

dovi Srbije i Bosne prije i poslije uspostavljanja osmanlijske vlasti. U posljednjem radu su razmotreni gradovi sa područja Bosne i Srbije prije i poslije uspostavljanja osmanske vlasti, te zaključuje da je postojao kontinuitet gradskog života nakon osmanskog osvajanja. Ne ulazi se dublje u problematiku preobražaja ovih gradova u orijentalni tip grada.

Poglavljje *Gradski ambijent* sadrži tekstove o kulturnim, zdravstvenim i drugim pitanjima u životu gradske sredine, kao što su pitanja izgleda određenih gradova (Beograd, Srebrenica) i franjevci u gradskim naseljima srednjovjekovne Bosne. Rad *Zdravstvene prilike u srednjovjekovnoj bosanskoj državi* je koreferat sa akademikom Simom Ćirkovićem u kojem su razmotreni oskudni podaci o zdravstvenim prilikama kao što je situacija u Srebrenici u kojoj su zdravstveni uslovi bili narušeni zbog prisustva velikog broja topionica. Razmotreni su i podaci o reagovanju Dubrovčana na vijesti o epidemijama u zaleđu. U tekstu *Društvena struktura rudarskih gradova* izloženi su rezultati koji odlučno pobijaju tvrdnje da u nekim gradovima nije bila izvršena podjela rada. U ovom poglavlju se nalazi i tekst koji nosi naslov *O biblioteci Nikole iz Kotora, kancelara na dvoru srpskih despota*, u kojem se autorica bavi pitanjem prodora humanističkih ideja na ova područja.

U trećem poglavlju, koje nosi naslov *Faktori urbanizacije*, nalaze se tekstovi koji se bave pitanjima uloge rudarstva u privrednom razvoju gradskih naselja, te odnosu rudarskih centara i sela. Pažnju privlači rad *Razaranje srpskih gradova u XV vijeku*, u kojem je riječ o građenju najznačajnijih utvrđenih gradova, te razaranju istih tokom ratovanja sa

Osmanlijama. Važnu ulogu je odigrala sve šira upotreba vatrenog oružja.

Četvrto poglavlje, *Društvena i ekonomska podloga urbanizacije* sadrži priloge o proučavanju zanatstva u srednjovjekovnoj Srebrenici i Novom Brdu. Rad *Dubrovčani zanatlije u srednjovjekovnoj Srebrenici* sadrži interesantne podatke o brojnosti dubrovačkih zanatlija, među kojima su najbrojniji zlatari i krojači. Oni dolaze na svoju inicijativu, a ne po sklopljenom ugovoru, što ukazuje na povoljne uslove za njihovu djelatnost. Intenzivno okupljanje zanatlija govori o razvijenosti ovog gradskog naselja. Fenomen domaćih stanovnika, koji su ujedno bili i dubrovački građani je razmotren u radu *Domaći stanovnici – dubrovački građani u gradskim naseljima bosanske države*. Ovi dubrovački građani su ostajali da žive u rodnom mjestu sa statusom dubrovačkih građana, prvenstveno zbog ekonomskih interesa, uživajući mnoge povlastice namjenjene dubrovačkim građanima. U bosanskim gradskim naseljima je bilo domaćih trgovaca sa dubrovačkim građanstvom, te i onih koji to formalno nisu bili, ali su se smatrali dubrovačkim građanima. Najinteresantniju grupu ipak čine oni koji su se povremeno izdavali za Dubrovčane, po potrebi, tj. prema tome kako im je više odgovaralo u datoj situaciji. Autorica u radu *Gdje je bila kovnica novca bosanskih vladara* dolazi do zaključka da su kovači bosanskog novca bili dubrovački zlatari, a da se kovnica po svoj prilici nalazila u Fojnici. Odbacuje tvrdnju da se kovnica mogla nalaziti u Srebrenici, kako su tvrdili neki raniji autori.

Gradski život u Srbiji i Bosni (XIV – XV) je vrlo korisna knjiga u kojoj su sabrani radovi autorice Desanke Kovačević-Kojić, od kojih su neki bili teško dostupni, posebno oni koji su bili objavljeni na italijanskom i francuskom jeziku. Ovi radovi predstavljaju značajan domet u historiografiji o srednjovjekovnoj Bosni i Srbiji. Autorica se koristila izvorima iz Dubrovačkog arhiva (objavljenim i neobjavljenim), i obimnom literaturom, te je došla do značajnih rezultata, koje svakako vrijedi pročitati. U ovoj knjizi se nalaze neki od radova koji su nastali sredinom prošlog stoljeća a s obzirom na temeljitu obradu uopće nisu izgubili svoju vrijednost.

NARCISA SEMIĆ

**Десанка Ковачевић-Кojiћ,
Средњовјековна Сребреница
XIV-XV вијек, Српска академија
наука и уметности, Посебна
издања, Књ. DCLXXVIII,
Одељење историјских наука,
Књ. 29, Београд, 2010, 312 стр.**

Istraživanje srednjovjekovnih urbanih sredina unutrašnjosti Balkana povezano je s mnogim teškoćama i izazovima. Za razliku od dalmatinskih komuna kod kojih je sistem notarskih službi bio jako razvijen, što je doprinijelo očuvanju velikog broja izvora, broj podataka o gradovima u unutrašnjosti direktno je uslovljen jačinom veza koje su ti gradovi ostvarivali, prije svega sa Dubrovnikom. Te veze nisu bile toliko uslovljene geografskom udaljenošću pojedinih gradova od Dubrovnika koliko zainteresiranošću